

ΓΛΩΣΣΙΚΑ

ΚΟΚΚΟΣ, ΚΟΥΚΚΙ, ΚΟΚΚΑΡΙ,
ΚΟΥΚΚΟΥΤΣΙ Κ.Τ.Λ.

τι ἡ δημιουργία τῆς γλώσσης τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε τὸ πρῶτον καὶ τὸ μέγιστον κατόρθωμα αὐτοῦ καὶ ὅτι δι' αὐτῆς ἀνεπτύχθη καὶ ἀνυψώθη ὑπὲρ τὴν ἄλογον φύσιν καὶ ἔγεινε κύριος αὐτῆς, ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων. Ὅτι δὲ καὶ δὲν ἔπλασεν αὐτὴν ἐφάπαξ, ἀλλὰ καὶ πλάττει καὶ ἀνανεώνει διαρκῶς, τοῦτο δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ὁμολογούμενον. Καὶ ὅμως εἶναι αὐτονόητον ὅτι, ἀφοῦ διαρκῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐργάζεται, ἤτοι παρατηρεῖ, συνάπτει, διακρίνει, ἀνευρίσκει σχέσεις καὶ διαφορὰς φαινομένων καὶ πραγμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν αἰσθάνεται χαρὰν, λύπην, ἐλπίδας, φόβους κλπ., ἔχομεν δὲ τέλος οἱ ἄνθρωποι ἀποκτήσει τὴν ἔξιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκφράζωμεν διὰ τῆς γλώσσης πάντα ταῦτα, εἶναι, λέγω, αὐτονόητον ὅτι ἀγωνιζόμεθα καὶ ἐξευρίσκομεν ἐκάστοτε τρόπους πρὸς ἔκφρασιν πάντων τούτων, ὥστε ἡ γλῶσσα ἡμῶν νὰ εἶναι τὸ κάτοπτρον τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς. Ἐκ τούτου προκύπτει τὸ ἀξίωμα ὅτι ἡ γλῶσσα ἐκάστου ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ἐκάστου λαοῦ, ἐκφράζει τόσα ὅσα ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του, καὶ τὰνάπαλιν ὅτι ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του τόσα ὅσα ἐκφράζει ἡ γλῶσσά του. Κατὰ τίνας δὲ τρόπους καὶ διὰ τινῶν μέσων ἐπιτυγχάνει ταῦτα ὁ ἄνθρω-

πος, τοῦτο θὰ ζητήσωμεν νὰ δείξωμεν συντόμως διὰ τῶν ἀκολούθων.

Ἡ λέξις **κόκκος** παρεδόθη εἰς ἡμᾶς πρῶτον εἰς τοὺς λεγομένους Ὀμηρικοὺς ὕμνους, ἐσήμαινε δὲ τὸν πυρῆνα καρπῶν τινῶν, λ. χ. τῆς ροιᾶς καὶ ἄλλων. Πλὴν τούτου ἐσήμανε **κατ' ἐξοχὴν** τὸν βαφικὸν κόκκον τὸν ἐκ τῆς πρίνου καὶ τῆς ἀρίας δρυός, διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Τοῦτον παλαιότερον ἐνόμιζον καρπὸν τῶν δένδρων τούτων, βραδύτερον ὅμως (ἀπὸ τοῦ Πausανίου κέξ., πρβλ. Λεξικὸν Π. Γενναδίου σελ. 522) διεγνώσθη ὡς ἔντομον. Ἐξ αὐτοῦ ἐσχηματίσθησαν τὰ ἐπίθετα **κοκκηρὸς** καὶ **κόκκινος**, ὅπως ἐκ τοῦ **πράσου** ἔγινε τὸ ἐπίθετον **πράσινος**, ἐκ τοῦ **κίτρου** τὸ **κίτρινός** κ.λ. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο **κόκκινος** εὐρίσκομεν ἤδη εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Ἐκ τούτου ἐσχηματίσθησαν ἔπειτα ἄλλα σύνθετα καὶ παράγωγα, ὅλα δηλοῦντα τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐρυθροῦ, ὡς λ. χ. **κοκκινίζω**, **κοκκίνισμα**, **κοκκινίς**, **κοκκινωπός**, **κοκκινάδι**, **κοκκινάδα**, **κοκκινιά**, **κοκκινούτσικος**, **κοκκινοβαφῆς** καὶ **κοκκοβαφῆς**, **κοκκινογένης**, **κοκκινογούλι**, **κοκκινολάχανο**, **κοκκινομάγουλος**, **κοκκινομάλλης**, **κοκκινομύτης**, **κοκκινόχωμα** κ.λ. Ὑποχωρητικῶς δὲ ὠνομάσθη **κόκκος** καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ πρίνος ὡς παράγουσα τὴν βαφικὴν αὐτὴν ὕλην. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὴν λέξιν **κόκκος**, ἡ ὁποία ἐσήμαινε τὸν πυρῆνα καρπῶν τινῶν καὶ ἰδιαιτέρως τὸν χρησιμεύοντά ποτε εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐπλάσθη ὀλόκληρος σειρὰ παραγῶγων καὶ συνθέτων λέξεων, διὰ νὰ δηλωθοῦν ἔννοιαι καὶ ἀποχρώσεις ἔννοιῶν τοῦ ἐρυθροῦ, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν πρῶτην σημασίαν τῆς λέξεως, ἴητοι μὲ τὴν σημασίαν τοῦ καρποῦ.

Ἄλλ' ἢ λέξις αὐτὴ προσέλαβε καὶ ἄλλας καταλήξεις καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐχρησιμοποιήθη πρὸς δῆλωσιν καὶ διαφόρων ἄλλων ἔννοιῶν. Οὕτως -- ἡδη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους -- ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα **κόκκων -ωνος**, διὸ ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος «**κόκκωνας ἄλλος, ἄτερος δὲ σήσαμα**¹»,

¹ Ἰδ. Lobeck εἰς Φρύνιχον σ. 396 σημ.

ἔσήμεναι δὲ τὸν καρπὸν τῆς ἡμετέρου πίτυος, ὃ ὁποῖος ὑπὸ τῶν παλαιῶν μὲν ἐλέγετο **κῶνος**, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων **πιτυῖς** καὶ **στρόβιλος**. Ἀπὸ τὴν λέξιν δὲ **κόκκων** ἐπλάσθη κατόπιν καὶ κύριον ὄνομα **Κοκκωνᾶς** — ἔνεκα τοῦ σχήματος τοῦ σώματός του — καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν **κοκκονάριον**, ἐκ τοῦ ὁποίου πάλιν προῆλθον τὰ ἡμέτερα **κουκκουνάρι** καὶ **κουκκουναραεᾶ**¹, **καρυδοκουκκουνάρια** (Προδρομοῦ Β' 44).

Μὲ ἄλλην παραγωγικὴν κατάληξιν, τὴν - **αλος**, ἐσηματίσθη τὸ ὄνομα **κόκκαλος** — ὅπως ἀπὸ τὸ **δμὸς** ἔγινε τὸ **δμαλός**, ἀπὸ τὸ **μέγας** τὸ **μεγάλος** κ. λ. — ἔσήμεναι δὲ καὶ τοῦτο ὁμοίως τὸν καρπὸν τῆς πίτυος. Τοῦτο μαρτυρεῖται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ λέγοντος «**κόκκαλος** ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ Ἴπποκράτους) λελεγμένους οὐχ οὕτως, ἀλλὰ **κῶνος** μᾶλλον ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὠνομάζετο.» Ἐκ τούτου πρῶτον διὰ τὴν ἔξωτερικὴν ὁμοιότητα τοῦ σώματος ὠνομάσθη τις ἐν Κερκύρα κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰ. **Κόκκαλος** καὶ θεράπεινά τις τῆς Νεαίρας (παρὰ Ψευδοδημοσθένη) **Κοκκαλίνη**². Ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου πιστοῦται καὶ ἐπίθετον **κοκκάλινος**. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καρπὸς τῆς πίτυος εἶναι κάπως σκληρότερος, ὠνομάσθησαν **κόκκαλα** τὰ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν σκληρότερα καὶ στερεώτερα, τὰ **δοτᾶ**. Ἐλέχθη δὲ κατ' οὐδέτερον γένος τὸ **κόκκαλο** - τὰ **κόκκαλα** κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ κατ' ἀρχὰς συνώνυμον καὶ ἐκ παραλλήλου λεγόμενον, ἔπειτα δὲ τελείως ἐκβληθὲν ἐκ τῆς ὀμιλίας, τὸ **δοστοῦν** - τὰ **δοτᾶ**. Ἐκ τούτου δὲ πάλιν ἐπλάσθη ἄλλο σμῆνος λέξεων μὲ σημασίαν ἐντελῶς διάφορον τῆς πρώτης (δηλ. τοῦ καρποῦ τῆς πίτυος). Οὕτως ἔγιναν τὰ **κοκκάλινος** καὶ **κοκκαλένης**, **κοκκαλάκι** — τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ μικροῦ δώρου, θέσεως κ. λ. — **κοκκαλᾶρις**, **κοκκαλᾶρικο**, **κοκκάλα**, εἶδος κοχλίου παρ' Ἀριστοτέλει, **κοκκάλα** δὲ λέγον-

¹ Εἰς τὴν Κύπρον λέγονται **κουνάριν**, **κουναραεᾶ**, ἀλλ' αὐτὰ ἴσως ἀνάγονται εἰς τὸ **κῶνος**, **κωνάρια** (Γαλην.) οὐχὶ εἰς τὸ **κόκκων**.

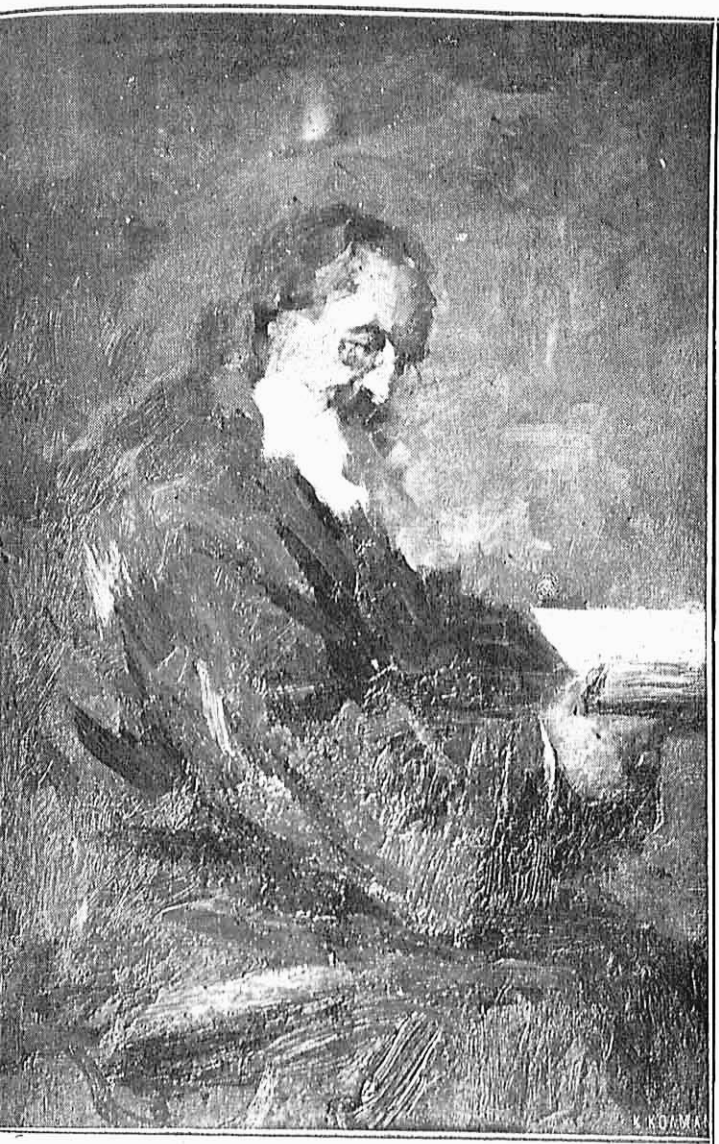
² Εἰς τὴν Κρήτην πρὸ τοῦ 1866 κάποιος ἐπωνομάζετο **Φιντίκις**, διότι ἦτο μικρὸς σωμας, τρόπον τινά ὡσάν **φιντίκι**.

ται καὶ τὰ ζάρια. Εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν λέγεται τὸ **κοκκόλι** ἀντὶ **κοκκάλι** κατ' ἀφομοίωσιν. **Κοκκαλῶς** καὶ **Κόκκαλης** κ.λ. Πλήν τούτων ἐπλάσθησαν καὶ ῥήματα **κοκκαλίζω** (καὶ εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν **κοκκολίζω**) = τρώγω μέχρι τῶν ὀστέων, τρώγω ἀπλήστως ἢ τρώγω ὡμὰ λάχανα, διπυρίτην καὶ ἐν γένει ξηρὰ πράγματα, ὅτε παράγεται τριγμός. Διὸ λέγεται ὅτι τὰ δεῖνα λάχανα τρώγονται καὶ **κοκκαλιστά**¹, τὰ δὲ δεῖνα οὐχί. Μεταφορικῶς λέγεται καὶ ἐπὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀτόπως κατεσθίουν τὰ ἀλλότρια ἢ τὰ πατρῶα, ὁπότε κυρίως εὐχρηστεῖ τὸ σύνθετον **ξεκκοκαλίζω**. Ἐκτὸς τοῦ **κοκαλίζω** ἐπλάσθη καὶ ἄλλο ῥήμα, τὸ **κοκκαλιάζω**, τὸ ὅποιον ἐν Κρήτῃ, Ζαγορίῳ τῆς Ἡπείρου κ.ἀ. σημαίνει παγώνω ἐκ τοῦ ψύχους. Ἀντὶ τούτου ἐν Ἀθήναις ἀκούεται ἄλλος τύπος τὸ **κοκκαλώνω**, δηλ. γίνομαι τρόπον τινὰ **κόκκαλον** ἐκ τοῦ παγετοῦ. Τὸ ῥήμα τοῦτο λέγεται καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ αἰφνιδιασμοῦ (ἰ.χ. **καθὼς τὸν εἶδεν, ἐκοκκάλωσεν ἢ ἔμεινε κόκκαλο**). Ἐκτὸς τούτων ἔχομεν καὶ τὰ σύνθετα **πισσοκόκκαλος** ἐπὶ κατάρας, **ψαροκόκκαλο** κ.λ.

Δι' ἄλλης, ὑποκοριστικῆς καταλήξεως ἐσηματίσθη τὸ ὑποκοριστικὸν **κουκκούδι**², ἐκ τοῦ ὁποίου κατόπιν προῆλθεν τὰ παράγωγα **κουκκουδερός**, **κουκκουδῆρις**, **-ρικος**, **ριά**, **κουκκουδῆζω**. Σημαίνει δὲ τὸ ἔκφυμα, τὸ ἄλλως λεγόμενον **σπυρί**, καὶ μάλιστα τὸ θανατικόν. Καὶ πάλιν δι' ἄλλης καταλήξεως προῆλθεν ἄλλο ὑποκοριστικόν, τὸ **κουκκούτσι**, τὸ ὅποιον δηλοῖ τὸ γίγαρτον τῆς σταφυλῆς, τὸν πυρῆνα τοῦ ῥωδακίνου κ.λ., μεταφορικῶς δὲ καὶ τὸν ἐγκέφαλον οὐχὶ ὡς τὸ σκληρότερον, ἀλλ' ὡς τὸ περιεχόμενον

¹ Κατὰ πρῶτον θὰ ἦτο ἐν χρήσει ἐπὶ κυνῶν καὶ ἄλλων ζώων, τὰ ὁποῖα τρώγουν **κόκκαλα**, ἐφ' ὧν ἐξελέχθη κυριολεκτικῶς τὸ **κοκκαλίζω** ἔπειτα ἐλέχθη καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων.

² Ἡ κατάληξις αὕτη ὠρμηθῆ ἀπὸ λέξεων τινων, ἰ.χ. **βούδιον**, **ζούδιον** (= ζῳδιον, Legrand Bibl. gr. vulg. Α' Βελθρ. Χρυσ. σελ. 478, (ιδ. καὶ Φιλίστορ. Γ' 131), **(δ)στούδιον**, ἐξ οὗ τὸ ἐν Πόντῳ **στούδ** (ιδ. Πλάτωνος Ε' 394 καὶ ζ' 311-2), **δούδιον**, **φλούδιον**, **γνούδιον**, εἶναι δὲ σήμερον εὐχρηστος πολλαχοῦ, ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπως τὸ -**ἀκκι** ἐν Κρήτῃ, τὸ -**έλλι** ἐν Λέσβῳ, τὸ -**άκος** ἐν Μάνῃ κ.λ.

ἐν τῷ κρανίῳ. Εἶναι δὲ ἡ μεταφορικὴ αἴτιη χρῆσις παλαιά, διότι καὶ Τίμων ὁ σιλλογράφος εἶπεν «*πτωχὸς δὲ φρένας εἰμί, νόου δ' οὐκ ἔνι κόκκος*». Εἰς τὴν Λέσβον ἐλέχθη *κουκκ(ου)τσέλλ(ι)* ὁ καρπὸς τῆς πίτυος. Ἐκ τῶν εἰρημένων ὀνομάτων ἔγιναν καὶ τὰ σύνθετα *δαφνοκούκκουδο*, *δαφνοκούκκουτσο*, *κεδροκούκκουτσο* κ. λ.

Ἄλλος ὑποκοριστικὸς σχηματισμὸς εἶναι τὸ *κουκκάριον*, *κουκκάρι*. Εἰς τὴν Ἑπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐλέχθη προληπτικῶς τὸ *ρ* καὶ εἰς τὸ θέμα τῆς λέξεως, διὸ ἀκούεται εἰς αὐτὰς *κουρκάρ(ι)* καὶ *κρουκάρ'*. Ἡ λέξις ἐδήλωσεν ἐν μὲν τῇ συνήθει γλώσσῃ κατὰ τὸν Κοραῖν, Ἄτάκτ. Δ' 237 «τὰ βλαστάνοντα ἀμέσως ἀπὸ τὸν σπóρον μικρὰ κρομμυδάρια καὶ μεταφυτευόμενα εἰς ἐπιτηδειότερον τόπον διὰ τὰ ἀυξηθῶσιν.» Εἰς τὴν Μύκονον ἡ λέξις σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ κουκκούδι καὶ περαιτέρω: ἔλκος, ἀπόστημα.

Ἄλλον ὑποκοριστικὸν σχηματισμὸν ἔχομεν τὸ κατὰ τοὺς μγν. χρόνους πλασθὲν *κουκκίον*, *κουκκί - κουκκιά*. Ὁ τύπος οὗτος, ἐπειδὴ ἐπλάσθη πρὸ πολλοῦ, εἶναι σήμερον ἐν πολλῇ χρήσει κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς. Οὕτω κατὰ πρῶτον παρατηρεῖται ὅτι ὅπως ἤδη ἔκπαλαι ἐλέχθη ἐπὶ πολλῶν μικρῶν σπερμάτων *κόκκος σινάπεως*, οὕτω λέγεται καὶ σήμερον *ἕνα κουκκί σιτάρι*, *κριθάρι*, *σησάμι* κ. λ., ἔπειτα δὲ καὶ *ἕνα κουκκί λιβάνι*, *μαργαριτάρι*, *ἄμμο* κ. λ. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα εἶναι μικρά, ἐλέχθη ἐν Ν. Ἰταλίᾳ οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐλεημοσύνης (κατὰ τὸν Pellegrini ἢ λ. δηλοῖ: certo granobollito che si distribuisce ai poveri in giorni festivi.) καὶ περαιτέρω ἐν Ἑπιείρῳ, ἐν Σύμῃ, Κῶ κ. ἄ. ἐπὶ τοῦ μηδὲν λ. χ. *ἐν ἔφραγα κουκκίιν* δηλ. τίποτε (ἐν Κῶ), *μη(δ)έ κουκκίιν* (ἐν Σύμῃ), *κ(ου)κκί δὲν τῷχασε* = εἶναι ὁμοιότητος πρὸς τὸν πατέρα του κ. λ. (ἐν Ἑπιείρῳ). Εἰς τὴν Ζάκυνθον λέγεται *κουκκιά 'ς τὸ(ν) θυμό σου* εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ ἀνευ αἰτίας ὀργιζομένου. Ἡ λέξις αὕτη ἤδη ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων (παρὰ Θεοδώρῳ τῷ Στουδίτῃ) προσέλαβεν ἄλλην στενωτέραν, εἰδικωτέραν σημασίαν, δηλ. τὴν τῶν κυάμων, κατὰ μὲν τὸν μακαρίτην Γεννάδιον (ἐνθ. ἀν. σελ. 575 σημ.), διότι σπεύρονται ἀραιά, κατὰ κόκ-

κους, ὄθεν ἐπλάσθη καὶ τὸ ῥῆμα **κουκίζω**, δηλ. σπείρω ἀραιά, κατὰ κόκκους, κατ' ἄλλους δὲ ἢ σημασία αὐτῆ προ- ἤλθε κατὰ τὸ σχῆμα τὸ λεγόμενον **ἀντονομασία** ἢ κατ' **ἐξο- χήν**, διότι οἱ κύριοι εἶναι τὰ συνηθέστερα καὶ γνωριμώτερα **κουκία**. Ἡ λέξις αὐτῆ εἶναι παρ' ἡμῖν σήμερον ἐν πολλῇ χρήσει κυριολεκτικῇ καὶ μεταφορικῇ. Οὕτω λέγομεν: **ἄ(ν) σ' ἀρέσ' ἢ φάβα, κουκκιά σπέρνε** — **Ἀπρίλις, Μάϊς, κουκκιά μεστωμένα** — **Καλημέρα, Γιάννη! Κουκκιά σπέρνω** — **Μαζεύει ἀπὸ τὸν ἀνεμο κουκκιά** — **Κουκκιά φαες, κουκκιά μολογᾶς (ἢ ξέρεις)** — **Κουκκίην, κουκκίην γεμίζει τὸ σακκίον** — **Ποῦ 'ς τὰ καλὰ καθούμενα, καλύ- τερα γυρεύει, ὁ δῆλολος τοῦ κώλου τοῦ κουκκιά τοῦ μαγειρεύει** — **Ποῦ νὰ σ' εὔρη τὸ κουκκίον** — **Νὰ ἰδοῦμε αὐριο, τί θὰ ποῦν τὰ κουκκιά** (δηλ. αἱ ψῆφοι κατὰ τὰς ἐλλογᾶς) — **Κουκκιά!** λέγουν κατὰ τὴν παιδιὰν τὴν ὀνομα- ζομένην **κυνηγητὸς** ἐν Σύμῃ καὶ ἀμέσως διασκορπίζονται οἱ παίζοντες. **Κουκκί** λέγεται ἐν Ζακύνθῳ καὶ τὸ γυναικεῖον οἱ αἰδοῖον. Ἐν Οἰνῳῇ, τοῦ Πόντου **κουκία** ἐλέγοντο οἱ φασήο- λοι, ἐν δὲ Τραπεζοῦντι, Ὅφει καὶ πολλαχοῦ τοῦ Πόντου **κουκίον** καλεῖται ὁ σίτος (**ἕνα σακκίον κουκία** = εἰς σάκ- κος σίτου).

Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης τῆς σημαινούσης τὸν κύριον ἐσχη- ματίσθη καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν **κουκκάκι** (ἐν Κ. Ἰταλία **κουγιάτσι** καὶ **κουκκιάτσι**), ἔτι δὲ τὰ ὀνόματα ἢ **κουκκιά** δηλοῦσα τὸ φυτὸν, **κουκκῆς** (καὶ οἰκογενειακόν: ὁ **Κουκκῆς** ἐν Ρεθύμνῃ). Ἐπειτα τὰ σύνθετα **πλατόκουκκα** καὶ **πλα- τοκούκκια** (ἢ ἄλλως: **πλατεὰ κουκκιά**, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φασόλια ἐν Πόντῳ, πρὸς τὰ μικρὰ δὲ **κουκκιά** τῆς Αἰγύ- πτου ἐν Κρήτῃ), **πρινοκούκκι**, **μονοκούκκι**, **μοσκοκούκκι**. Πλὴν τούτων ἐπλάσθη τὸ ῥῆμα **κουκκίζω**, **ἐκκουκκίζω** (**ἔσκουκκίζω**) = ἐξάγω τοὺς κόκκους καὶ μεταφορικῶς: ἐρημώνω τὰς πόλεις ἢ κατεσθίω ἀσώτως τὴν περιουσίαν, κ.λ. Σήμερον τὸ **κουκκίζω** σημαίνει ὄχι μόνον τὸ σπείρειν κατὰ κόκκους ἢτοι ἀραιά, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν, ὅταν ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ τῷ τέλει τῆς ἐσοδείας κείνται ὀλίγα καὶ ἀραιὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅποτε λέγεται: **κουκκίζουν οἱ ἐλαγὲς ἢ οἱ**

ἐλαγές εἶναι **κουκκιστὲς** ἢ **κουκκολοῖ** (ὅταν εἶναι πολλαὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λέγεται ὅτι εἶναι **χαμόστρωμα**) καὶ τὸ συλλέγειν τὰς ἀραιὰς ἐλαίας, δηλ. τὸ **κουκκολοῖ**, λέγεται **κουκκολογῶ**· ἐν δὲ τῇ Καπποδοκίᾳ τοῦτο λέγεται γενικῶς ἐπὶ τοῦ συλλέγειν κόκκους. Τὸ **ξεκουκκίζω** λέγεται κυρίως ἐπὶ τοῦ βάμβακος, ὅτε ὁ χνοῦς χωρίζεται ἀπὸ τοῦ σπέρματος (τοῦ **μπαμπακοσπόρου**), ὅθεν καὶ **ξεκούκκισμα** καὶ **ξεκουκκιστικὴ μηχανή**.

Ἄλλη λέξις ἐπίσης ἐκ τοῦ **κόκκος** παρήχθη κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους τὸ **κοκκίς** (ἢ) - **ἶδος**, ἕξ οὗ σήμερον τό: **ἡ κοκκίδα - δες**, λεγόμενον ἐπὶ στιγμάτων.

Ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐκ μιᾶς λέξεως, **κόκκος**, ἢ ὅποια τὸ πάλαι ἐσήμαινε συγκεκριμένως τὸν πυρρῆνα καρπῶν τινῶν, ἐπλάσθη πλῆθος ἄλλων λέξεων παραγωγῶν καὶ συνθέτων πρὸς δῆλωσιν ἢ διαστολῆν ποικίλων ἐννοιῶν, κυρίων καὶ μεταφορικῶν, συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων, ἥτοι τῆς ἐννοίας τοῦ ἐρυθροῦ, τοῦ στρογγύλου, τοῦ σκληροῦ καὶ κατεσκληκότος (**ἔγινε κόκκαλο, κοκκαλιάρης**), τῆς τοῦ ἐγκεφάλου (**κόκκος οὐκ ἔνι, κοκκούτσι**), τῆς τοῦ μικροῦ καὶ περαιτέρω τῆς τοῦ μηδενὸς (μηδὲ **κοκκί!**), τῆς τοῦ κυάμου, τῆς ἀφελείας (**κοκκιά ξέρει**), τῆς τοῦ σπανίου καὶ ἀραιοῦ (**κοκκίζουν οἱ ἐλαγές**) κ.λ. Τοιοῦτοτρόπως δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν, πῶς ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλουτίσθη κατὰ μικρόν, καθ' ὅσον οἱ μεταχειριζόμενοι αὐτὴν ἀνεπτύσσοντο καὶ ἠναγκάζοντο νὰ πλουτίζουν αὐτὴν ἢ πρὸς ἔκφρασιν νέων ἐννοιῶν ἢ πρὸς διαστολῆν ἄλλων ἢ σαφεστέραν, οἰκειότεραν παράστασιν, ἢ καὶ τὰνάπαλιν, πῶς ἡ γλῶσσα ἔχασε τὸν φραστικόν της πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς, καθ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι γινόμενοι βαθμηδὸν ἀμαθέστεροι ἔνεκα ἱστορικῶν λόγων καὶ περιστάσεων ἀπέβαλλον ἐννοίας, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ προγενέστεροι, καὶ παρημέλουν διαφορὰς ἐννοιῶν καὶ δὴ καὶ τὰς ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι ἐφανέρωνον αὐτάς. Οὕτως ἀληθεύει τὸ τοῦ παλαιοῦ Ἀντισθένης «**ἀρχὴ παιδεύσεως ὀνομάτων ἐπίσκεψις**», διότι ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν λέξεων καὶ ἐν γένει τῆς γλώσσης μανθάνομεν τὸν ἐκάστοτε πνευματικόν

θησαυρόν τοῦ ἔθνους. Ἐκ τούτου νοεῖται καλῶς ὑπὸ πάντων καὶ ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον πρὸ ἑνὸς αἰῶνος συνέστησεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς εἰπὼν ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον πολιτισμένου ἔθνους εἶναι τὸ λεξικὸν τῆς γλώσσης του, τὸ ὁποῖον παρασκευάζεται ἀπὸ τινων ἑτῶν καὶ θὰ εἶναι μετ' οὗ πολὺ κτῆμα τοῦ ἔθνους καὶ πάντων τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

